

VU Research Portal

Laat het om integer bestuur gaan

de Graaf, G.

published in
Nederlands Dagblad
2013

[Link to publication in VU Research Portal](#)

citation for published version (APA)
de Graaf, G. (2013). Laat het om integer bestuur gaan. *Nederlands Dagblad*.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:
vuresearchportal.ub@vu.nl

LAAT HET GAAN OM INTEGER BESTUUR

... Een klokkenluidersregeling in Nederland zou in de eerste plaats gericht moeten zijn op integer bestuur, en niet op de bescherming van de klokkenluider.

Het fenomeen 'klokkenluiden' roept zowel heftige emoties als verwarring op. De eerste gebruikers van de Engelse term *whistleblowing* waren bijzonder negatief over klokkenluiders: in de jaren zeventig van de vorige eeuw werd het veelal als immoreel beschouwd om de vuile was buiten te hangen en zich deloyaal tegenover de eigen organisatie te gedragen. Klokkenluiders werden min of meer als verraders beschouwd. In het beeld van de klokkenluider heeft echter in de loop van de laatste decennia een opmerkelijke omslag plaatsgevonden.

De 'Time persons of the year' in 2002 waren drie klokkenluiders. Uit hetzelfde decembernummer van *Time* bleek dat 59 procent van de Amerikanen klokkenluiders als helden beschouwden en slechts negentien als verraders. Politici delen dit sentiment ook steeds meer. Zo kondigde president Obama kort na zijn aantreden speciale wetgeving aan die klokkenluiders beter zou moeten beschermen. In Nederland kan het wetsvoorstel van SP-parlementariër Ronald van Raak over het Huis voor Klokkenluiders op veel steun en sympathie rekenen. Velen onderschrijven de algemene stelling dat klokkenluiders belangrijk zijn voor de openbaring van misstanden. Ze spelen dus een waardevolle maatschappelijke rol.

Maar ondanks alle maatschappelijke sympathie voor 'de' klokkenluider lukt het de Nederlandse politiek nog steeds niet om de zaak van klokkenluider Fred Spijkers af te ronden en wordt hem nu al bijna dertig jaar lang onrecht aangedaan, en wordt hij slecht en zelfs kwaadaardig door het openbaar bestuur behandeld. Ad Bos, die de bouwfraude aan het licht bracht en de belastingbetaler miljarden bespaarde, wordt nog steeds vervolgd voor activiteiten die hij zelf heeft aangebracht.

Snowden

De Amerikaanse regering trekt alle registers open om klokkenluider Snowden gevangen te zetten, waarbij zelfs snel verslechterende relaties met verschillende landen op de koop toe worden genomen. Overigens wordt Snowden voorlopig in veel Amerikaanse media geen *whistleblower*, maar 'NSA-leaker' genoemd. Het is onduidelijk wanneer je precies klokkenluider bent, en wanneer het lek van informatie. Verscheidene staten in de VS hebben – na een intensieve lobby van de bio-industrie – speciale anti-klokkenluiderswetgeving aangenomen ('ag-gags') die het naar buiten brengen van beeldmateriaal van dieren mishandeling strafbaar stellen.

Er is de afgelopen decennia weliswaar een ommekeer in de maatschappelijke

Een van de bekendste Nederlandse klokkenluiders is Defensiemedewerker Fred Spijkers. Na een onderzoek van de FNV naar hun positie luidde Spijkers (r.) samen met toenmalig FNV-voorzitter Lodewijk De Waal de noodklok over de klokkenluiders.

waardering voor klokkenluiders te zien, maar de ontwikkelingen zijn niet lineair. Sinds de jaren negentig manifesteren zich twee tegenstrijdige tendensen: enerzijds worden klokkenluiders wereldwijd in allerlei regelingen steeds beter beschermd, en hebben vrijwel alle westerse landen inmiddels een officiële klokkenluiderswetgeving ingevoerd. Anderzijds hebben de meeste organisaties extra geheimhoudingsclausules voor hun medewerkers bedongen. Dat heeft in de Verenigde Staten tot meer rechtszaken geleid waarin werkgevers van klokkenluiders geheimhouding eisen.

kwaadaardig

Zodra het om concrete gevallen van melders van misstanden gaat, en het onszelf raakt – bijvoorbeeld als we denken dat Snowden onze veiligheid in gevaar brengt – zien we klokkenluiders nog steeds eerder als verraders dan als helden. Bij discussies over het 'beschermen' van klokkenluiders, wordt vaak een beeld gecreëerd van de eenzame held die vecht tegen kwaadaardige organisaties en hun kwaadaardige medewerkers. Als het om een abstracte klokkenluider gaat – zoals in de discussie

rondom het Huis voor Klokkenluiders – wordt vaak het beeld van een verzetsheld neergezet die ondanks alle persoonlijk risico's voor het goede en tegen het kwade strijdt.

Maar Nederlandse organisaties zijn over het algemeen niet kwaadaardig. Een klokkenluider heeft vaak niet een afweging gemaakt tussen een goede en een kwade keuze, maar tussen twee kwaden: hij worstelt met zijn loyaliteit. Snowden heeft de moeilijke afweging moeten maken tussen enerzijds het aan de kaak stellen van een maatschappelijke misstand (dat hier sprake is van een misstand wordt met de dag duidelijker) en anderzijds zaken als geheimhoudingsplicht, loyaliteit naar zijn werkgever en natuurlijk de gevolgen van het melden voor zichzelf. Een goed functionerende overheid vergt goede publieke organisaties, en die bestaan bij de gratie van ambtenaren die samenwerken en loyaal zijn.

verraad

Deze loyaliteit wordt door een klokkenluidersbeschaamd. Dat maakt dat zijn mededeelzaamheid over de praktijken van de organisatie waarvan hij deel uitmaakt door zijn collega's vaak als ver-

raad wordt beschouwd. Zelfs als die collega's het met hem eens zijn dat er sprake is van een misstand en dat het goed is dat daar iets aan gedaan wordt. Ik heb collega's van ontslagen klokkenluiders gesproken die zeiden: 'Het is heel goed en moedig wat hij gedaan heeft, maar ik wil nooit meer met hem samenwerken.'

Zoals ook het geval was bij de zaak-Snowden, besteden de media meer aandacht aan de klokkenluider en diens motieven, dan aan de misstanden waarop hij de aandacht heeft willen vestigen. Dat is schadelijk. Wij moeten af van onze fixatie op klokkenluiders – ook in het belang van de klokkenluiders zelf.

groter raamwerk

Uit alle internationale ervaringen blijkt dat klokkenluiderswetgeving die op zichzelf staat – die dus geen deel uitmaakt van een groter juridisch raamwerk – niet werkt. Bovendien is niet alleen van belang hoe de wettelijke regels luiden, maar voornamelijk hoe die in de juridische praktijk worden uitgelegd en door de rechter worden afgewogen tegen andere wetten en belangen. Vrijheid van meningsuiting,

recht op informatie en bescherming van klokkenluiders aan de ene kant, moeten door de rechter worden afgewogen tegen vertrouwelijkheideisen en geheimhoudingsplichten aan de andere kant.

vertrouwen

De belangrijkste aanbeveling van een Australische commissie die onderzoek deed naar klokkenluiders bij de overheid luidde dan ook: 'to promote accountability and integrity in public administration.' Doelstellingen van Nederlandse klokkenluidersregelingen moeten zijn: een integere overheid, het vertrouwen van het publiek in de integriteit van het ambtelijk bestel (zoals ook in Canada als expliciet doel gesteld), en de veiligheid van een ieder; niet het hebben van zo veel mogelijk meldingen of de melder zo goed mogelijk te beschermen, wat nu de expliciete doelstellingen zijn.

Het toekomstige klokkenluidersbeleid zou onderdeel moeten zijn van een algemeen integriteitsbeleid. Klokkenluidersregelingen en -meldingen moeten dan gezien worden als sluitstuk. Als onderdeel en instrument van een open en transparante overheid. <

VOLHARDING EENVOUDIGEN ZEGEN VOOR KUYPER

... Pietje Baltus was niet de enige die het de jonge predikant Abraham Kuyper lastig maakte. Er was in hervormd Beesd een groep eenvoudige vrome mensen die vasthield aan het gereformeerde geloof.

Maurice Hoogendoorn bezoekt de tentoonstelling in Beesd naar aanleiding van het feit dat Abraham Kuiper daar 150 jaar geleden als kandidaat intrede deed (ND 9 augustus). Jammer dat daarbij een beeld van Pietje Baltus wordt geschetst dat geen recht doet aan de betekenis die zij heeft gehad. Een van de organisatoren van de tentoonstelling

zegt: 'Een rare vrouw was het. Iemand die we nu waarschijnlijk psychisch gestoord zouden noemen.'

Het is goed om te beseffen dat Pietje Baltus niet de enige was die het de jonge dominee 'lastig maakten'. Er was binnen de Hervormde Gemeente van Beesd een groep eenvoudige vrome mensen die vasthield aan het gereformeerde geloof. Kuyper bezocht deze mensen ook. Hij schrijft erover:

'Ik werd er verre van innemend ontvangen. Men had wel van de buitenwacht gehoord dat mijn orthodoxie nog in de geboorte stak (...). Toch stieten deze eenvoudige, zij het ietwat geprikkelde

lieden mij niet af. Hier, dat voelde ik, zat tenminste de sleur er niet in. Hier sprak een overtuiging (...). Hier was belangstelling in een geestelijke orde van zaken. Bovendien was er kennis. Ik kon mij met mijn povere kennis, die ik aan de Academie opdeed, niet met deze eenvoudige lieden meten.' Het pleit voor Kuyper dat hij er telkens terugkwam. 'Dat terugkomen wekte genegenheid. Zoo geraakte ik in gesprek. De woordenstrijd nam allengs een einde. Wel deed ik mijn best om mijn eer als predikant op te houden, maar toch ondanks mijzelven voelde ik bij die ontmoetingen meer neiging tot

luisteren dan tot spreken en onwillkeurig merkte ik, dat na zulk een samsprekheg het prediken op den Zondag beter vlotte.’

Kuyper leerde er meer dan bijbelkenenis. Hij verbaasde zich over de vasthoudendheid van zijn gesprekspartners. Terwijl hij de neiging had zijn opvattingen bij te stellen ontdekte hij dat hij dat van deze mensen niet verwachten kon. ‘Maar neen, van toegevendheid nooit een zweem. Ik merkte zoo, het was die lieden niet om mijn toegevendheid, maar om de triomf van hun zaak te doen. Ze wisten van geen schikken en plooiën (...).

Welnu ik heb mij niet tegen hen gesteld, en ik dank nog mijnen God, dat ik die keuze deed. Hun taaië volharding is mij de zegen voor mijn hart, het opgaan van de morgenster voor mijn leven geworden.'

Pietje Baltus was dus een van die gesprekspartners. 'Het is moeilijk na te gaan', schrijft historicus H. Algra, 'wat Pietje Baltus precies voor Kuyper heeft betekend. Maar het moet stellig in deze richting worden gezocht, dat het bij haar ging om het weten, dat men er persoonlijk deel aan moet hebben en dat dit alleen maar door vrije genade mogelijk is.' <

